

El corb a les Pitiüses, una extinció anunciada

Per David García, Esteban Cardona i Oliver Martínez

El corb (*Corvus corax*) ha format part del folklore, llegendes, històries i literatura de moltes cultures i desperta respecte i certa admiració, però també repulsa i odi. En la cultura occidental és símbol de mal averany i se l'associa a la mort i a les desgràcies. El seu caràcter oportunista ha propiciat que exploti sovint recursos derivats de l'activitat humana i se l'acusi d'ocasionar quantiosos danys a l'agricultura i a la ramaderia. L'animadversió que l'home ha mostrat cap al corb derivà en el passat en acords legislatius per al control i eliminació de les seves poblacions en l'oest d'Europa.

Derivat de tota aquesta persecució directa, el corb selecciona aquelles àrees poc freqüentades per l'home propícies per construir els seus nius, com penyals o, en menor mesura, arbres, sempre pròxims a zones obertes per a poder alimentar-se. Més enllà del paper d'au malfant en els camps, el corb és una espècie eminentment necròfaga, la dieta del qual en ecosistemes continentals es caracteritza per un important component de vertebrats, mentre que en alguns àmbits insulars és més omnívora i en formen part insectes i matèria vegetal. Aquesta preferència l'ha convertit en un important dispersor de llavors en els ecosistemes i n'afavoreix la germinació quan passen pel seu sistema digestiu.

Les poblacions de corb a Europa sofriren una severa disminució en el segle XIX i principis del XX, i fins i tot s'arribaren a extingir en alguns països a causa de la persecució de l'home. A mitjan segle passat aquesta tendència es reverteix gràcies a la protecció legal, programes de conservació i de reintroducció en aquelles zones on s'havia extingit. La distribució heterogènia que presenta a la península és resultat de les preferències d'aquest còrvid cap a les zones abruptes amb tallats o penyals. També ocupa àrees forestals on emplaça els nius a arbres, torretes elèctriques i fins i tot edificacions. Els resultats compilats en l'*Atlas de las Aves Reproductoras de España* mostren que les poblacions d'aquest còrvid presenten una lleugera minva. A l'arxipèl·lag canari presenta un cert contrast entre illes: mentre que en algunes illes continua essent comú, a altres com Tenerife, La Palma i Gran Canària ha sofert una forta regressió.

A les Illes Balears també difereix notablement el panorama entre les illes: mentre que a Mallorca i Menorca es tracta d'una espècie àmpliament distribuïda i comuna, a les illes Pitiüses només hi ha unes poques parelles relegades als penya-segats marins. Si bé alguns autors apunten una lleugera reducció de la població reproductora a les Gimnèsies, això ha de ser pres amb certa precaució en el cas de Mallorca, a falta de censos precisos.

El corb a les Pitiüses

Són pràcticament inexistents les ressenyes que citin el corb a Eivissa i Formentera en el passat. Això no obstant, segons diverses fonts orals consultades, estava àmpliament distribuït i era abundant a les Pitiüses. Com a vestigi de la vasta distribució i abundància que hi tengué en el passat la població de corbs, els vells nius d'aquest còrvid són fàcils de divisar en innombrables penyals i pedreres abandonades de la geografia insular, atès que la solidesa i voluminositat amb què varen ser construïts els ha fet soportar els avatars del temps. També queda a la memòria dels illencs els grans esbarts, talment com alguns topònims, com Racó dels corbs, a Sant Josep de sa Talaia, indiquen velles àrees de cria.

De les escasses referències bibliogràfiques que mencionen el corb a les Pitiüses a mitjan segle passat, s'ha d'assenyalar els relats recopilats a mitjan anys cinquanta que indiquen que els corbs no són perseguits pels illencs. Així, segons el relat d'un cabrer: "*los cuervos no molestan allí al ganado ni a sus crías, y se conforman con las placetas*". No obstant això, no sempre va dominar la pau amb els pagesos, també hi ha constància d'enfrontaments entre els vilatans i els corbs, que deriven en episodis amb nius cremats, animals abatuts i fins i tot exemplars que foren mantinguts per curts períodes de temps en captivitat. Però els mateixos relats dels pagesos que confessen aquestes escomeses amb els corbs narren grups de fins a 200 exemplars a llocs com el Puig de ses Roques Llises, a Sant Joan de Labritja, al voltant dels anys 50 i agrupacions de 40-50 exemplars que es divisaven al Puig Redó, de Sant Josep de sa Talaia, a principis dels vuitanta.

A començament dels noranta, davant la percepció d'una reducció de les poblacions de corb a Eivissa, l'agent de Medi Ambient Jordi Monterde pren la iniciativa de començar a aplegar tota aquella informació necessària per aclarir l'estat d'aquest còrvid a l'illa, prenent com a base fonts orals de pagesos. En la informació recabada dona constància d'un alt nombre de parelles que deixaren de criar durant els vuitanta. Al mateix temps, a Formentera, l'ornitòleg Sijpko Wijk realitza un cens de les parelles a l'illa, distribuïdes en els penya-segats de La Mola i Cap de Barbaria. El nombre de parelles reproductores al començament de la dècada dels noranta a Pitiüses estava als voltants de la vintena de parelles: 15 a Eivissa i 6 a Formentera.

En anys posteriors, ornitòlegs de l'Equip de Natura (GEN/GOB-Eivissa) són testimonis de com desapareixen alguns territoris coneguts a finals dels noranta i començaments

del 2000, como són el cas de les parelles establertes en el penya-segats marins de ses Salines. Davant aquesta situació entre 2003 i 2006 es recopilaren observacions, mitjançant la recerca sistemàtica de parelles, amb l'objectiu de confirmar la presència de corb en les localitats. De forma complementària, a l'any 2006 es dugué a terme un cens simultani a Eivissa i Formentera amb la participació de dotze col·laboradors, amb la finalitat de conèixer la població de corb present en aquell període. Les estimes obtingudes donaren uns resultats d'entre quatre i sis parelles, i es mostrà així una forta minva respecte a les estimes de començaments dels noranta.

Durant 2012 i 2013 membres de l'Equip de Natura i d'IRBI (Inicia-

tiva de Recerca de la Biodiversitat de les Illes) tornen a posar en marxa un nou cens. En aquesta ocasió es realitza una meticulosa revisió dels territoris coneguts, com també de totes aquelles zones aptes per a la nidificació de l'espècie. El 2013 s'aconsegueix localitzar una parella relegada en els penya-segats marins al nord d'Eivissa, on se constata una sola cria.

Els escassos exemplars que voletegen actualment per Eivissa se solen observar cercant menjar per l'abocador de Ca na Putxa, a més de a les àrees recreatives amb la mateixa finalitat. A causa de les concentracions de gavines en els abocadors, és probable que hi hagi interaccions entre ambdues espècies i que en surti perjudicat aquest còrvid

a causa, probablement, del seu baix nombre. Aquest fet podria provocar que el corb no exploti adequadament els recursos tròfics que ofereixen els abocadors.

Els darrers anys aquests grups s'han reduït paulatinament, i no sobrepassen la desena d'exemplars, que solen estar formats pels escasos exemplars reproductors, els joves volanders i aquells que han deixat de criar. Fins fa pocs anys era possible veure fins a 20 exemplars junts. Queda palès que la reducció de la mida dels grups després del període de cria és també un clar indicador de la baixada de la població que sofreix aquesta espècie a les illes.

A pesar que les dades de què es disposa sobre la població de corbs

a Eivissa i Formentera provenen de diferents metodologies, és evident que la població de corb a les Pitiüses ha experimentat una forta regressió, especialment els darrers 20 anys. Actualment es pot considerar el corb entre les espècies d'aus més amenaçades de Pitiüses i, per tant, entre les que corren un major risc de desaparèixer en un futur recent.

Amenaces i conservació

La dràstica disminució d'efectius reproductors que ha experimentat el corb en les darreres tres dècades a les Pitiüses, especialment durant els anys noranta, pot ser causada per la combinació de diversos factors regressius. Entre les causes que es barregen com a responsables de la baixada d'efectius d'aquest còrvid hi ha: a) disminució dels recursos tròfics b) electrocució i col·lisió amb línies elèctriques c) persecució directa.

La forta disminució de la ramaderia que s'ha produït a les Pitiüses, com també el control sanitari que s'ha exercit sobre l'abandonament

al camp d'animals morts, constitueix una de les principals causes que se sospita pot haver provocat la reducció de la població de corbs.

No hi ha cap tipus d'estudi sobre la mortalitat d'aus per col·lisió a línies elèctriques a Eivissa i Formentera, tot i que es té la constància de la trobada d'un corb mort l'any 1999 sota una torre elèctrica a Santa Eulàlia del Riu (Eivissa). És molt probable que aquest tipus d'incident hagi afectat més en el passat, quan les poblacions de corb eren més nombroses. Amb relació als casos recents de tiroteig a corbs, únicament en coneixem un: un exemplar jove procedent de Formentera va ingressar l'any 2006 al centre de recuperació de fauna de sa Coma (Eivissa).

A pesar de disposar de poca informació sobre casos de tirotejos o enverinaments, s'ha de tenir en compte que es tracta d'un factor difícil d'avaluar ja que, probablement, es detecta un percentatge molt reduït de tots els animals que moren, ja que, com que és una pràctica il·legal i sancionable, els autors amaguen els cadàvers. S'ha de assenyalar que

el corb, com a espècie oportunista i omnívora, és molt probable que s'alimenti de qualsevol esquer enverinat o animals intoxicats que trobi.

Com a resultat de la preocupant situació de les poblacions de corb a les Pitiüses, el 7 de setembre passat van ser incloses en el Catàleg Balear d'Espècies Amenaçades i d'Especial Protecció (Decret 75/2005) en la categoria d'Especial Protecció, mitjançant una resolució en el Butlletí Oficial de les Illes Balears (BOIB núm. 124).

No obstant això, malgrat la protecció del corb a les Pitiüses, aquest còrvid pareix condemnat a la desaparició si no es prenen una sèrie de mesures urgents encaminades a la seva conservació. En primer lloc és important determinar quines són les principals amenaces que poden actuar negativament sobre aquesta reduïda població, amb especial atenció a analitzar l'impacte de les línies elèctriques i l'ús del verí. Cal també avaluar la viabilitat de la instal·lació d'un canyet, fet que podria incrementar la supervivència juvenil i augmentar el nombre de parelles. A

més, és necessari emprendre un seguiment per a conèixer-ne el nombre de parelles, a més de paràmetres reproductors de forma periòdica amb la finalitat de saber l'evolució de la població. Així mateix, és necessari engagar una campanya de divulgació per explicar l'important paper que desenvolupa aquesta espècie en els ecosistemes insulars i la seva problemàtica de conservació. Tot això és necessari per a elaborar una estratègia de conservació que eviti l'extinció d'aquest còrvid a les Pitiüses.

Agraïments

La nostra més sincera gratitud a Jordi Monterde per la seva aportació dels relats recopilats sobre aquesta espècie durant la seva estada a Eivissa i Formentera, que han contribuït enormement a comprendre la trista evolució d'aquest còrvid en les illes occidentals de les Balears. També cal donar agraïments a Sijpko Wijk, qui ens va aportar les seves dades de les parelles de corb controlades a Formentera. Igualment a Patricia Arbona per les seves suggerències per millorar els primers manuscrits. I, finalment, volem agrair la seva tasca a totes aquelles persones que

han contribuït amb les seves observacions a conèixer millor l'estat de conservació d'aquesta espècie, en especial els membres de l'Equip de Natura del GEN que col·laboraren en el cens efectuat en 2006 i a Jaume Estarellas, qui sempre ha mostrat la seva inquietud per la conservació del corb a Eivissa.

Bibliografia

De Pablo, F. 2011. Población reproductora, productividad y distribución espacial de una población insular de cuervo *Corvus corax* (Menorca, islas Baleares). *Boll. Hist. Nat. Balears*, 54: 31-45.

Molina, B. 2003. Cuervo *Corvus corax*. En, R. Martí i J.C. del Moral (eds.): *Atlas de las aves Reproductoras de España*, pp. 554-555. Dirección General de Conservación de la Naturaleza-Sociedad Española de Ornitología. Madrid.

Moreau, R.E. & Moreau W. M. 1954. Notas otoñales sobre aves de Levante e Islas Pityusas. *Ardeola*, 1:86-115.

Nogales, M. & Hernández, E.C. 1997. Diet of common Ravens on El Hierro,

Canary Islands. *J. Field Ornithol.*, 68 (3): 382-391.

Nogales, M., Hernández, E.C. & Valdés, F. 1999. Seed dispersal by common ravens *Corvus corax* among island habitats (Canarian Archipelago). *Écoscience* 6 (1):56-61.

Ratcliffe, D. 1997. *The Raven*. T & A D Poyser, London.

Siverio, M., Siverio, F. & Rodríguez, B. 2007. Annual variation and breeding success of a threatened insular population of common Raven *Corvus corax* (Tenerife, Canary Islands). *Vogelwelt*, 128:197-201.

Tellería, J. L., Asensio, B. & Díaz, M. 1999. Aves Ibéricas. II. Paseriformes. J.M. Reyero editor. Madrid.

BENEHARO RODRÍGUEZ

Punta d'es Castellar, Eivissa

